

Barn som far illa

– om förutsättningar och möjligheter till prevention

På ett förtjänstfullt sätt presenteras i detta nummer en kunskapsöversikt om barn som lever med risk för att fara illa. I översikten redovisas kartläggningar för hur det ser ut i Sverige men framför allt presenteras möjligheter till att påverka risksituationer för barn. Översikten är resultatet av ett samverkansprojekt mellan Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och landsting, SKL. Syftet med projektet har varit att stärka stödet till barn som växt upp i familjer med missbruk, psykisk ohälsa och våld och ”målet är att alla barn och deras familjer får det stöd de behöver för ett tryggt samspel och goda relationer i familjen, en fungerande vardag och skolgång – så att barn får vara barn och så att problem inte förs vidare till nästa generation. Det är ett viktigt folkhälsoarbete”¹.

De tre myndigheterna har haft olika roller i projektet. Folkhälsomyndighetens roll har varit att utveckla kunskapen om stöd till barn i familjer där det finns missbruk, psykisk ohälsa eller våld. Detta har gjorts genom fördelning av medel till 18 lokala projekt och detta nummer redovisar erfarenheter från 11 av dessa projekt. Socialstyrelsen har fokuserat på att utveckla hållbara strukturer för stöd till barn och anhöriga inom hälso- och sjukvård, socialtjänst, skola och förskola. Fokus för SKL har varit barn i familjer med missbruk.

Studier påvisar att mellan 8-17 procent av alla barn, beroende på hur man mäter, någon gång under uppväxten hade en förälder som hade behandlats för missbruk eller psykisk ohälsa i slutet eller öppen vård. Dessa barn har större risk att själva utveckla fysisk eller psykisk ohälsa eller att få ofullständiga betyg². I familjer med psykisk ohälsa hos föräldern eller föräldrarna förekommer oftare än i andra missbruk, våld i familjen och försumelse av barnets känslomässiga och/eller fysiska behov. Barn i sådana familjer upplever oftare än andra barn svårigheter i det dagliga livet, känner mer skuld och har svårigheter i mellanmänskliga relationer³. Många av dessa barn får ta vuxen- eller föräldrans ansvar och ta hand om såväl sig själva som syskon och ibland även föräldrar. Man kallar detta för föräldrafiering⁴. Barn får då ta ett stort ansvar för såväl det känslomässiga klimatet som praktiska göromål i familjen. Kombination av att som barn dölja familjehemligheter, utsättas för bristande omvårdnad och föräldrafiering medför ofta skamkänslor och depressioner. Om detta inte blir en konsekvens i barndomen så kommer de igen senare i livet och kan kräva långvarig psykoterapi⁵. Skerfving visar i ett avhandlingsarbete att konsekvenserna för barnen varierar efter fyra kategorier; den välordnade, den konfliktfyllda, den problemtungda och den utsatta barndo-

men. I den ”välordnade barndomen” handlade det främst om emotionella påfrestningar, medan övriga innebar en ökande grad av såväl psykisk som fysisk och social utsatthet⁶. En hälsoekonomisk analys beräknar merkostnaden för samhället för gruppen barn i risk till 35 miljarder om året⁷.

En genomgående slutsats i forskningen som redovisas i artiklar om möjligheter till förebyggande och stöd till barn och familjer är att detta kräver mer utvecklingsarbete och är ett forskningsområde som behöver förstärkas så att fler barn som lever i risk-situationer får det stöd som behövs.

*Bo J A Haglund
Chefredaktör och professor*

cinsk tidskrift: 2017;94. <http://www.socialmedicinsk-tidskrift.se/index.php/smt/issue/view/128/showToc>

5. Haglund M. Ett efterlängtat möte. Fem kvinnors relaterande mot bakgrund av uppväxten med en psykiskt störd eller psykiskt sjuk förälder. Stockholm: S:t Lukas utbildningsinstitut, Psykoterapiexamenssuppsats. 2002. <http://bomhag.se/om/margot/margot-b-cker.html>
6. Skerfving A. Barn till föräldrar med psykisk ohälsa. Barndom och uppväxtvillkor. Stockholm: Institutionen för socialt arbete - Socialhögskolan, Stockholms universitet, 2015. <http://su.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A846560&dswid=8059>
7. Hovstadius B. m.fl. Barn som anhöriga – hälsoekonomisk studie av samhällets långsiktiga kostnader. Nka: Barns som anhöriga 2015:8.

Referenser

1. Olofsson E., Hansson M. När föräldrar inte mår bra påverkas barnen. Socialmedicinsk tidskrift: 2017;94. <http://www.socialmedicinsk-tidskrift.se/index.php/smt/issue/view/128/showToc>
2. Niska J., Olofsson E., Ahnquist J. Barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld. Resultat och erfarenheter från ett utvecklingsarbete. Östersund: Folkhälsomyndigheten, 2017. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/53abc1662c974bf498c5c16715ce4010/barn-familjer-missbruk-psykisk-ohalsa-vald-16042-webb.pdf>
3. Socialstyrelsen. Barn som anhöriga. Konsekvenser och behov när föräldrar har allvarliga svårigheter, eller avlider. Västerås, 2013 <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-6-6>
4. Näsman E., Alexandersson K. Föräldrar med missbruksproblem – möten mellan barnens och föräldrarnas perspektiv. Socialmedi-